

MEZINÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ O NUKLEÁRNÍCH ZBRANÍCH

Z podnětu *Kanadského ústavu mezinárodních vztahů* a některých dalších institucí v Anglii a USA zasedalo ve dnech 23. až 26. června 1966 ve Scarborough ne daleko Toronto v Kanadě Mezinárodní shromáždění o nukleárních zbraních.

Jeho cílem bylo umožnit otevřenou diskusi odborníků z oblastí mezinárodních vztahů i praktiků v otázkách odzbrojení. Účastnilo se ho na 60 představitelů z 25 zemí. Vedle Kanady a USA (A. S. Fisher, vedoucí delegace USA na ženevské konferenci 18 zemí) byla zastoupena většina západoevropských zemí (mezi nimi Anglie ministrem lordem Chalfontem), dále Sovětský svaz (prof. Jemeljanov) a po jednom zástupci z Polska, Jugoslávie a Československa. Početné bylo i zastoupení rozvojových zemí. Účastnili se tedy představitelé tzv. vojenských nukleárních zemí, tj. těch, které již mají nukleární zbraně, a tzv. civilních nukleárních zemí, tj. těch, které mají nebo budoují zařízení pro mírové využití nukleární energie a v poměrně krátké době by mohly přejít i k výrobě nukleárních zbraní. Jsou to hlavně NSR, Švédsko, Švýcarsko, Holandsko, Belgie, Kanada, Japonsko, Indie, Izrael, SAR, JAR — a ze socialistických zemí zvláště ČSSR. Účastníci byli rozděleni do tří pracovních skupin tak, aby v nich byly rovnoměrně zastoupeny země kapitalistické, socialistické a rozvojové.

Měsíc před konferencí byl účastníkům zaslán rozmnožený sborník statí jakožto podklad pro diskusi, která se dále opírala i o tři přednášky, přednesené v plenárním zasedání (kanadský ministerský předseda Pearson, Alba Myrdalová ze Švédska a S. Zuckerman z Anglie).

Výsledky diskuse pracovních skupin byly pak zpracovány do souhrnného prohlášení, které bylo na základě diskuse v závěrečném plenárním zasedání doplněno a publikováno.

Zasedání vycházelo ze skutečnosti, že současná vědeckotechnická revoluce, která má tak hluboké důsledky pro celé mezinárodní vztahy, by měla odpovídat i revoluce v myšlení o mezinárodních vztazích (Chalfont).

Na první základní otázku, zda se jeví

možnost zvýšení počtu nukleárních vojenských mocností a z jakých důvodů, odpovídala většina účastníků, že hlavním důvodem jsou obavy o bezpečnost jednotlivých zemí, dále úsilí o zvýšení prestiže a konečně i snaha o posílení autonomie některých zemí.

Podrobně se diskutovalo o rozdílu mezi *proliferací* (rozšiřování počtu nukleárních vojenských zemí na základě jejich vlastních výsledků) a *diseminací* (poskytování znalostí i prostředků pro nukleární vojenskou výrobu). V této souvislosti bylo všeobecně konstatováno, že rozšiřování počtu nukleárních vojenských zemí nelze zabránit neposkytováním informací, příslušných štěpných surovin a zařízení.

Proto podle názoru účastníků je tím důležitější uzavření smlouvy o nerozšiřování nukleárních zbraní. Zde se ovšem objevily četné problémy, odrážející jednak dosavadní průběh konference 18 zemí v Ženevě, jednak některé speciální otázky. Byla to zvláště otázka „mezer“ v dosavadním americkém návrhu, které umožňují, aby se v rámci NATO zařadily mezi nukleární vojenské země i další státy, zvláště NSR. Především rozvojové země velmi zdůrazňovaly význam mezinárodní kontroly a požadovaly posílení OSN a Mezinárodní agentury pro atomovou energii. Zároveň byly vzneseny požadavky, aby nukleární vojenské mocnosti nežádaly pouze závazky od druhých zemí, ale přispěly vlastními závazky, především zastavením všech zkoušek nukleárních zbraní, zastavením dalšího vývoje protiraketových střel a vůbec obranného systému proti nukleárním raketám, prohlášením, že neužijí nukleárních zbraní proti zemím, jež tyto zbraně nemají.

Jako velmi závažný problém byla z různých aspektů diskutována otázka čínské nukleární moci. Zasedání dospělo k závěru, že by bylo velmi důležité, aby Čína byla zapojena do OSN a tím získána i její účast pro jednání o nerozšiřování nukleárních zbraní.

V diskusí o jiných formách a prostředcích, které by mohly přispět k nerozšiřování počtu nukleárních vojenských zemí, pokud by nebyla uzavřena celková smlouva, byl zvláště zdůrazněn význam pásem

bez nukleárních zbraní, dále zastavení podzemních pokusů (pro něž se zvláště vyjádřil představitel Sovětského svazu). Proti tomu požadavek po zastavení další výroby štěpných materiálů byl zhodnocen jako neúčinný a vzhledem k mírovému využití nukleární energie prakticky neuskutečnitelný.

Velmi obsáhle se mluvilo o nákladech, jež vyžaduje výroba nukleárních zbraní. Podle předložených materiálů a přednesených přednášek by náklady na výrobu pěti jednoduchých atomových bomb z plutonia činily na počátku 200 miliónů dolarů a pak 20 miliónů dolarů ročně. K tomu je třeba připočítat zvláštní výdaje na výrobu prostředků pro dopravu těchto bomb (již u letadel se předpokládá 5 miliónů dolarů ročně). Ovšem příklad Francie ukazuje, že jen o něco málo větší počet vyrobených atomových bomb si vyžádal podle oficiálních údajů náklad asi 1 miliard dolarů. Podle názoru většiny účastníků by přechod k výrobě nukleárních zbraní měl nejen hluboké mezinárodní důsledky, ale v podstatě by narušil i hospodářský a sociální vývoj jednotlivých zemí. Bylo však také řečeno, že široké vrstvy obyvatelstva mají velmi nejasné a zjednodušené představy o celé této problematice a že by bylo třeba věnovat zvláštní pozornost i otázce rozšiřování znalostí o širších souvislostech nukleárního zbrojení.

I když shromáždění bylo zaměřeno především na praktické otázky, byly zde dotčeny i některé problémy obecnější, související s celkovou teorií mezinárodních vztahů. Podkladem byla studie amerického profesora Stanleyho Hoffmanna, která charakterizuje poválečnou dobu jakožto

přechodnou, v níž se mezinárodní společenství vyvíjí od původního bipolárního systému k systému multipolárnímu. Zatímco první systém vyhrocoval proti sobě dvě supervelmoci reprezentující na jedné straně status quo a na druhé straně revoluční přeměnu tohoto systému, došlo postupně k určitému zmírnění této polarit. K tomu by mohla sice dále přispívat i proliferace nukleárních zbraní, ale zároveň by vytvářela i nová nebezpečná ohniska. Především někteří západní představitelé zdůrazňovali nebezpečí, které by bylo spojeno s tím, kdyby se nukleární zbraně dostaly do mocí zemí, které mají nestabilní, dobrodružné a nezodpovědné vlády. Obecná platnost takového názoru byla — zvláště představiteli rozvojových zemí — odmítnuta.

Celkově shromáždění splnilo svůj účel v tom, že umožnilo velmi otevřenou vzájemnou výměnu názorů, a to tím spíše, že diskuse nebyla přístupna veřejnosti ani tisku. Ukázalo ovšem také, že problematiku nerozšiřování nukleárních zbraní nelze hodnotit izolovaně od celkového vývoje mezinárodních vztahů.

Československo zastupoval dr. Vladimír Soják z Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii, který byl zvolen předsedou jedné z pracovních skupin. Účast Československa přispěla zvláště k podrobnějšímu projednání otázek souvislích s problematikou bezpečnosti ve střední Evropě. Umožnila také, aby byly opraveny nebo zpřesněny některé nesprávné názory, zvláště pak, že v Československu jsou sovětské jednotky a nukleární zbraně.

Vladimír Soják

II. EVROPSKÁ KONFERENCE SPOLEČNOSTI PRO MEZINÁRODNÍ ROZVOJ

Ve dnech 20.—22. května 1966 se konala v Bruselu II. evropská konference Společnosti pro mezinárodní rozvoj (Society for International Development — SID). Tato společnost je mezinárodní organizací, sdružující na 5.000 individuálních (vědeckých, hospodářských a politických pracovníků) a kolektivních členů (různé instituce, národní a mezinárodní organizace); vznikla ve Spojených státech na základě Fordovy nadace. Svým programem si Společnost klade za cíl působit jako fórum pro výměnu myšlenek a zkušeností mezi osobami, které se profesionálně zabývají základními problémy ekonomického a so-

ciálního vývoje v moderní společnosti. V poslední době se pozornost společnosti obrací zejména k problematice rozvojových zemí.

Zmíněného zasedání společnosti se zúčastnili z ČSSR pracovníci ÚMPE docent R. Wagner a dr. A. Tauber a pracovník Výzkumného ústavu národohospodářského plánování inž. A. Holub. Z ostatních socialistických zemí se nikdo zasedání nezúčastnil. Jednání konference bylo rozděleno do čtyř skupin: 1. informace o veřejném mínění v průmyslových zemích ve vztahu k rozvojové pomoci, 2. metody a technika informací ve vyvinutých zemích,